

Valójában az történt, hogy a — sokak által méltatott — Győrffi Kálmán-i írásmódor rátalált igazi műfajára: a nagylélegzetű *elemző prózára*. A harmadik személyű előadásmód (sajátosan alkalmazott szabad indirekt stílus a szöveg nagy része) rejteget még meglepetéseket leleményes írók számára... Ha tehát éppen így, közismert eljárásokat — jól — alkalmazva tudja felfejteni az új és időszzerű témát, akkor ez Győrffi legigazibb és helyénvaló stílusa.

Az értelmezés lehetőségei. — Az utóbbi évek elsőkötetes prózáiról szólva, Németi Rudolf megszívlelendő észrevételt közöl: „nemcsak a szerző kell hogy tanuljon a kritikából, hanem a maga rendjén a kritika is az új könyvből.“ (*Három év, hat novellista*. Korunk, 1974. 4.) Lényegében ez irodalomtörténetünk bármely korszakára alkalmazható tétel. A kritika természeténél fogva nehézkes műfaj: az irodalmi „termelés“ mindig megelőzi. Ezek után azt latolgatom, jogos-e egyáltalán a *Csendes hétköznapok*, a *Ház-*

avatók és az *Agnes* szerzőjét a kritika — úgymond — egzakt mérlegére helyezni. Bármennyire érett és eredeti, Győrffi mégiscsak induló író. Ha valóban frissebb, más hangon szól is irodalmunkban, mint a többi fiatal, hangjának még erősödnie kell, hogy híveket: olvasókat, új írókat toborozzon. Azt pedig ki kell várni.

Miért bízom eljövendő crejében? Mert nem annyira új, mint amennyire meg gondolatlanul annak érezzük. Bármelyik nemzedéktársánál szorosabban kapcsolódik két világháború közötti prózáinkhoz. Lehet, nem tudatosan; tényszerűen aligha mutatható ez ki. Amikor ingázókról ír, a „marasmenti kávédarálón“ érzem magam; ha egy új házról és lakóiról olvasok, menten Vásárhely külvárosaiban sétálok. Aztán rájövök: talán mégsem a Maros környéke ez. Leírásaiból a marslakó is ráismerne Európára.

Ebbeli szándéka találkozik a romániai magyar próza úttörőinek gyötrelmes törekvéseivel.

Szász László

Népzeneink hanglemezen 1973-ban

Magyar népzene Electrecord-lemezen háromféle „halmazállapotban“ kerül a lemezjátszók „tányérjára“:

a) dokumentumfelvételnként a maga eredeti, természetes alakjában;

b) többé-kevésbé stilizáltan, nótákkal keverve, kísérettel, többnyire félprofesszionista előadásban;

c) magas színvonalú művészi feldolgozásban, professzionista előadásban.

Ez a három lemeztípus élesen elkülönül egymástól.

Az Electrecord 1973-as termésében mindháromra találunk példát:

a) Miklós Gyurkáné posztumusz kislemeze (az *Új guzsalyam mellett* című Kallós Zoltán-kötet melléklete) — az első népzenei dokumentumlemez az Electrecord magyar repertoárjában;

b) Veress László 25 centis lemeze és Jakab-Deák Mária kislemeze (mindkettő Varga Lajos zenekarával);

c) a Maros Művészegyüttes szólóénekesinek és zenekarának, illetve a marosvásárhelyi Filharmónia kórusának és a Maros Művészegyüttes zenekarának egy-egy nagylemeze — szintén újdonság.

Első észrevételünk: a mindedig egyeduralgó „b típus“ mellett 1973-ban jelent meg a másik kettő — korántsem a kívánatos arányban: a lemeztér-elosztás

sokszorosán kedvez a professzionista feldolgozásnak és megszólaltatásnak, autentikus népzene felvétel pedig éppen csak izelitőként került kiadásra. Véleményünk szerint ez bántó aránytalanság. A jól szerkesztett dokumentumfelvétel nemcsak tudományos igény, hanem alapvető művelődési közszükséglet. Annak a tudatos, minden társadalmi réteget átfogó népzene kultúrának, amely napjainkban alakul ki hagyományos, spontán, falusi népzene művészetünk talaján, alapvető jelentőségű eszköze a modelltől szolgáló népzene felvétel (és -közvetítés). Ahogy nem nélkülözhetjük népzenei kottáskönyveinket, amelyek a népdal irodalmi és kottaszövegét terjesztik, nem akarjuk nélkülözni a lemezt (és a hangosfilmet) sem, amely a népdalkincset *annak autentikus előadásával együtt* teszi mindenki számára hozzáférhetővé. Ezt elvben nem is nagyon vitatja senki, de amikor a gyakorlati kivitelezésre kerül sor, az illetékesekben óhatatlanul felébred a gyanú, hogy az autentikus népzene felvételek kiadását és terjesztését csak a szakma igényli, a közönség nem. Az ilyen természetű kételyeket csakis a gyakorlat fogja eloszlatni: a lemeztípus tényleges piacsikere. Annyi fiatal jár ma falura „ismerkedni“, annyira terjed a népha-

gyománnyok kutatásának, őrzésének a nemes dívatja, hogy egy pillanatig sem kételkedünk benne: többbezes példányszámban forgalmazhatná a kereskedelem azokat a „tisztá” népzene-lemezeket, amelyek előmunkálatairól több ízben is tájékoztatott a sajtó, s amelyek igen-igen szerény előfutáraként hallgathatjuk a Kriterion-könyvhöz mellékelte csángó dalokat. *A romániai magyar népzene antológiája* című lemezsorozatra célunk, amelyről a gyár igazgatója, Teodor Carțiș nyilatkozott *A Hét*-ben, még 1972-ben (III. évf. 48.). Már akkor felkérték Almási Istvánt, Jagamas Jánost és Szenik Ilonát, hogy állítsák össze a kiadói vállalkozás tervét; utóbb — további megbeszélések során — tisztázódott a lemezsorozat terjedelmével, fejezetelésével kapcsolatos néhány probléma, a munkatársak elosztották egymás között a feladatokat, nem sokkal később a Politikai és Társadalomtudományok Akadémiájának kolozsvári folklorosztálya vállalta, hogy mint társkiadó patronálja a kiadványt. Pillanatnyilag úgy tűnik, egyedül a tudományos munkatársakon múlik, hogy megjelenik-e 1974-ben a sorozat első darabja. Carțiș igazgató ugyanis 1972-ben 1973-ra ígérte az első lemezt — „ha a szerkesztők idejében elkészülnek az anyaggal”.

Kallós Zoltán kislemezéről, erről az „egyikéről”, többen is megjegyezték: csatlódást keltett a technikai színvonal. Engedelmet kérünk az olvasótól, hogy idézzük azokat a mondatainkat, amelyekkel az *Igazság* kritikusaival szemben védtük a kiadványt: „... amikor a lemezt készítették, Miklós Gyurkáné már nem élt. Az Electrecord Kallós Zoltán régebbi, terpmagnóval készült felvételeiből forgalmazta a legjobbakat, *Inregistrare documentară* minősítéssel. Ezt a feliratot olyan lemezeken olvashatjuk, amelyekről a gyár is tudja, hogy nem teljes értékű felvételek alapján készültek, de handokumentumként való forgalmazásukat rendkívüli információs értékük indokolja [...] Ebben a vonatkozásban tehát ne bíráljuk az Electrecordot, inkább köszönjük meg neki a mellékletet, melyet, reméljük, utóbb Kriterion—Electrecord koprodukció-sorozat kiindulópontjaként fogunk emlegetni.” (*Igazság*, 1973. október 3.) Mindezt azért tesszük most itt is szóvá, hogy elejét vegyünk az esetleges olyan természetű általánosításoknak, hogy „azok a falusi folklorlemezek biztosan mind recsegnek” stb. A romániai magyar népzene antológiáját szerkesztő népzene kutatók tudják, hogy a lemezhallgató füle hozzászózott egy bizonyos minőségi színvonalhoz, és azon alul nehezen adja, akkor is, ha a felvétel nem stúdióban készült, hanem terepen, s

megvan a technikai felszerelésük ahhoz, hogy falun is teljes értékű felvételeket készítsenek. (Kallós Zoltánnak is megvan, csak amikor ő Miklós Gyurkáné darabjait felvette, aligha tudhatta, hogy szalagjait majd lemezzre másolják.)

A — gyakorta „Magyar népi muzsika” feliratú típusborítóban forgalmazott — „b típusal” kapcsolatban kritikánk rendszerint két alapvető kifogást említ: egyesnek minősíti a repertoárt, amely keverten tartalmazza a népdal és a népies műdal különböző stílus- és értékrétegeit, és esetenként modorosnak, folkloridegennek találja a megszólaltatást. E — többször elhangzott — két kifogással szemben az Electrecord *legalább* a következők ellenérveket hozhatja fel: 1. ezt a zeneanyagot kapja a kolozsvári és a marosvásárhelyi rádióstúdiók magyar zenei szerkesztőitől, akiknek a folklorismeretében, stílusérzékében kénytelen behunyt szemmel bízni, mivel nincs saját szerkesztője, aki a magyar népzene dolgiban az előbb említetknél tájékozottabb volna; 2. ezt a lemeztípust a kereskedelem igényli, és meglehetősen nagy példányszámban értékesíti, tehát közönségünk is szereti.

Ami a kereskedelmet illeti — tehetetlenek vagyunk. A hanglemez-kereskedelem olyan tévedésekkel blamája magát hírhedtté, amelyeket méltán illethetünk a „történelmi” vagy legalábbis „művelődéstörténelmi” jelzővel (gondoljunk csak arra, hogy az 1973-as év „slágerét”, Illyés Kinga *Fagyöngyét*, mely azóta több újrakiadást ért meg, és még mindig hiánycikk, 500 példányra taksálta a kereskedelem!). Egyebekben: mindaddig, amíg nincs az Electrecordnak olyan belső munkatársa, aki magyar népzenei kérdésekben tájékozott volna, azt kellene a cégnek szorgalmaznia, hogy legalább kolozsvári és marosvásárhelyi munkatársai vegyék igénybe folklorista szakemberek szolgálatait — úgy, ahogy a román népzenelemezeket is Tiberiu Alexandru és Harry Brauner látja el folklorisztasági *nihil obstatal*. Továbbá: a két megyei rádióstúdió munkatársait feltétlenül jobb munkára ösztönöznék, ha a lemezszerkesztésben való közreműködésüket azzal is honorálnák az Electrecord, hogy nevüket rányomtatja a szerkesztésükben megjelenő kiadványokra. Mindaddig, amíg a szerkesztő nem szignálja a lemezt, nem csodálkozunk azon, hogy az összes kínálkozó lehetőségek közül a legkézenfekvőbbet, a legegyszerűbben kivitelezhetőt választja — nem csodálkozunk ezen, csak sajnálkozunk.

Ami most már Jakab-Deák Mária és Veress László 1973-ban megjelent lemezeit illeti: zenekritikánk, sajnos, elmulasztotta a számbavételüket. E kritika és

egyben önkritikai megjegyzéssel kapcsolatban csak magyarázatként, korántsem méntségként jegyezzük meg: eleve hálátlan, kilátástalan munka az olyan művészet bírálata, amely lényegénél fogva olcsó, igénytelen, és ettől népszerű — mindaddig, amíg nincs jobb, igényesebb, amit amaz helyett ajánlani, népszerűsíteni lehetne. Természetesen nem lehet célunk, hogy „üldözzük” ezeket a „b osztályba” sorolt lemezeket, és tudjuk, sem elhallgatásukkal, sem sommázó bírálatukkal nem fogunk odahatni, hogy tartalmuk s a rajtuk megörökített előadói felfogás megújuljon. Ha szabad „mindenki magából indul ki” alapon általánosítanunk: érzésünk szerint a kritika unja már e lemezek szapulását, és arra vár, hogy végre pozitívumokat fedezhessen fel ebben a kategóriában is, bár egy lemezt, amelyet jó példaként emlegethessen. E sorok írásakor még nem jelent meg Barabás-Kásler Magda *Sziki lakodalmasok* című kislemeze, de talán nem csalódunk, amikor (a szalag előzetes meghallgatása alapján) reméljük, hogy ez lesz ezentúl a kritika pozitív hivatkozási alapja. Reményünk szerint a lemez azt is bizonyítja majd, hogy a jó izlés nem feltétlenül handicap a piacon; az Electrecord terjesztési osztályán tudtuk meg, hogy a felvétel nem várt sikert aratott a kereskedelem képviselői számára tartott bemutatón.

E rutinkoptatta, sokat vitatott lemeztípussal szemben rögtönzött osztályozásunk c) pontja az 1973-as lemeztrepertóárban — újdonság, amelyet rég vártunk, és örömmel köszöntünk. Hadd ismételjük meg az ismert tételt: a vokál-szimfonikus együttesre komponált népdalfeldolgozás szocialista zenealkotásunk sajátos vívmánya. Klasszikus példaképei a *Székely fonó* és a *Kállai kettős* — de e példák ösztönzése nem hozhatta volna létre a műfaj gazdagon virágzó romániai magyar ágát az intézményesített előadói apparátus: a marosvásárhelyi népi együttes nélkül, amely — akárcsak az ország többi, hasonló profilú együttese — állami intézmény, és szakembereket foglalkoztat. Most egyszerre két nagylemeznit kaptunk ebből a műfajból: az egyik a Maros Művészegyüttes szőlőlistáit, a másik a marosvásárhelyi Filharmónia kórusát kíséri a zenekar. Szarvady Gyula, illetve Birtalan Judit vezényel, a zeneszerzők névsora is imponáló — Birtalan József, Csíky Boldizsár, Kozma Máttyás, Márkos Albert, Szabó Csaba, Winkler

Albert —, szóval már a lemezbóritó adatai szavatolják a színvonalat, a feldolgozások és a megszólaltatás professzionizmusát. Egy adat hiányzik a borítószövegről, de fontos: az Electrecord eleve úgy kötött szerződést ezekre a lemezekre, hogy Szabó Csaba marosvásárhelyi zeneszerző személyében szakembert bízott meg a felveendő művek és az előadás népszerűsítő ellenőrzésével.

E lemezek jelentősége és értéke kétségtelen. Csupán a tulajdonképpeni szerkesztést megelőző lemeztervezői koncepcióhoz szeretnénk bíráló megjegyzést fűzni. Jó az, kérdezzük, hogy a két lemezen a műfaj két válfaja — az egyik a kíséretes szólóéneke, a másikon a kíséretes kórusmuzsika — keveretlenül szerepel? Bizonyos szempontból jó, mert így dús antológiát hallgathatunk abból, ami legjobbat zeneszerzőink e két válfajban alkottak, s mindegyik alkotás mellett mindjárt ott van az összehasonlítási alap is. A közönség, a műélvezetre vágó lemezhallgató szempontjából azonban nem előnyös, hogy a mintegy 50 percnyi műsort mindkét esetben nagyon hasonló, lényegében azonos előadói apparátus szólaltatja meg. Az együttes nyilvános előadáson nem vinne ilyen műsort közönségre elé! Úgy érezzük, a lemezbarátok érdekét képviseljük, amikor kimondjuk: sokkal többet nyertünk volna, ha az együttes nem visszatekintő műfaj-antológiákat szerkeszt lemezeire, hanem valamelyik reprezentatív műsorának 50 perces keresztmetszetét, amely híven tükrözze az intézményre jellemző sokoldalúságot, a nagy- és kisegyüttesek, szöveg és zene, „vidám” és „szomorú” muzsika váltakozásán alapuló változatosságot, ami az együttes műsorainak állandó jellemzője, értéke. *Népzenefeldolgozások kórusra és zenekarra, A Maros Művészegyüttes szőlőlistái* — ezek a lemezcímek leltárcímekre, katalóguscímekre emlékeztetnek. Másképp reagált volna a közönség, ha azt olvassa a lemezbóritón, hogy — például — *Szi-várvány havasán!*

Mire ez az írás megjelenik, az olvasó talán hallotta már az Electrecord 1974-re tervezett magyar népzenelemezeinek egyikét-másikat. Ha ez az év meghozza az antológia első lemezt, és érezhetően megjavítja a „b osztály” minőségét, 1975-ben is elmondhatjuk, amit most mondunk 1973-ról: az elmúlt év előrelépést jelentett a romániai magyar népzenelemezi-kiadás terén.

László Ferenc